

Asia: VN/25733/2021

Luonnos Suomen digitaaliseksi kompassiksi

1. Kompassin tarkoitus

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

STTK tukee Suomen digikompassin visiotyötä ja tavoitteiden asettamista konkreettisine toimenpiteineen. Tärkeää on, että Suomen digikompassin teemoitus noudattaa EU:n vastaavan valmistelun teemoitusta, jotta Suomi voi tukea Euroopan digitalisaation kehittymistä omilla toimenpiteillään ja vauhdittaa erityisesti vihreän siirtymän toteuttamista uusilla teknologiaratkaisuilla.

STTK muistuttaa, että yksilön perusoikeuksien näkökulmasta julkisen sektorin on turvattava kansalaisille mahdollisuudet ja välineet sähköiseen asiointiin osallistumisoikeuksien, hyvän hallinnon ja yhdenvertaisuuden nimissä. Julkinen hallintotehtävä on käsitettävä ensisijaiseksi, mikäli digiprosessien koetaan hämärtävän yksityisen ja viranomaistoimijan rajoja. Koko digikompassi-hankkeen lähtökohtina tulee olla perusoikeuksien toteutuminen digitaalisten palvelujen käytössä sekä vahva henkilökohtainen tietosuojaja tietoturva.

Teknologian hyvään soveltamiseen kuuluu tietoinen pyrkimys edistää teknologian avulla joitain arvokkaiksi katsoottuja yhteiskunnallisia tavoitteita. Kaikessa digitaalisessa kehittämisessä on korostettava ihmiskeskeistä lähestymistapaa ja tavoitetta parantaa kansalaisten osallisuutta, luottamusta ja yhteiskunnan demokratiakehitystä, sekä perusoikeuksien ja erityisesti henkilötietojen suojaa koskevan sääntelyn noudattamista.

Digipalvelujen kehittämiseen on sisällytettävä sellaista säätelyä, jolla turvataan yksilön tietosuojaja yksilön vahvat oikeudet omien tietojen hallintaan. Tällä on ratkaiseva vaikutus koko digikompassin edistymiseen ja hyväksymiseen.

Datataloudessa on mahdollistettava, että kansalaiset voisivat laskuttaa omien tietojensa käytöstä yrityksiä, kieltää kokonaan joidenkin tietojensa käytön tai tuhota haluamansa tiedot.

Digitalisaatio on ensisijaisesti toiminnan muutosta organisaatiossa ja kansalaisten käyttäytymisessä, ei tehostamisen ja säästöjen väline. Tämä tulee muistaa erityisesti julkisia palvelujärjestelmiä koskeissa digitalisaatiotavoitteissa.

Digitalisaatio ja datan hyödyntäminen tarvitsevat valtavasti energiaa toimiakseen. Siksi on erityisen tärkeää, että digitalisaationhankkeissa korostetaan järjestelmien, ohjelmistojen yms. kestäväää käyttöä ja kierrätysmahdollisuutta, sekä energiatehokkuuden sisään rakentamista laitteisiin.

On hyvä, että digikompassin johdantokappaleessa nostetaan esiin digikehityksen olennainen kytkeä EU säädösaloitteisiin ja Suomen rooli digitalisaation ja datatalouden ohjaamisessa demokratian ja eurooppalaisen arvopohjan mukaisesti. Tämä ei tosin näy digikompassin tavoitteissa kovinkaan selkeästi, sillä nyt tavoitteissa keskitytään pitkälti lähinnä teollisuuden yritysten bisnesmahdollisuuksien edistämiseen ja esimerkiksi palveluyritysten, kuntien ja hyvinvointialueiden digikehitys jää digivision ulkopuolelle.

Tärkeimpänä toiminnan muutoksena tulee olla siirtyminen pois teknologiakeskeisestä ajattelutavasta kohti yhteiskunnan ja kansalaisten hyvinvoinnin lisäämistä korostaviin toimintamalleihin. Tämä edellyttää vahvan digikyvykkyuden rakentamista kaikkiin organisaatioihin.

2. Haasteet ja mahdollisuudet

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Julkisen ja yksityisen sektorin tiedon turvallisuutta, kuten esim. henkilöllisyyden varmistamista, ei voi jättää vapaaehtoisten pelisääntöjen varaan, vaan tässä tarvitaan yksityisyyden turvaavaa ja eettiset periaatteet sisältävää lainsäädäntöä. Muutoin luottamusta kansalaisten ja yritysten/julkisen sektorin välille on mahdotonta rakentaa.

Iso haaste on, suostuvatko yritykset avaamaan omaa dataansa vai tuleeko digikompassin datahankkeista yrityksille ilmaista tietodataa esimerkiksi markkinoinnin tehostamiseen? Ollaan vielä aika kaukana siitä, että yritykset suostuisivat jakamaan dataansa toisten yritysten kanssa tai kertomaan tietovarannoistaan julkiselle toimijalle. Julkisen sektorin dataa ei voida käyttää muualla kuin kansalaisten palveluun tähtäävissä hankkeissa ilman selkeään säädöstöä ja vastavuoroisuutta yritysten kanssa.

Niin julkisella sektorilla kuin yrityksissä ja järjestöissä työssä olevien osaamisen päivittämisen rooli on jäänyt hyvin heikoksi digikompassiesityksessä. Osaamisen kehittämisen tulisi ensisijaisesti olla osa normaalia työntekoa, joka on olennainen osa yrityksen/organisaation strategista liiketoimintasuunnitelmaa.

Tekstin yksittäiset viittaukset jatkuvaan oppimiseen eivät takaa digikyvykkyyttä organisaatioissa. Ei myöskään nojautuminen ulkomaalaisten huippuosaajien houkutteluun. Valitukset osaajapulasta johtuvat osittain siitä, että yrityksen oman henkilöstön osaamisen kehittämistä ei nähdä osana liiketoiminnan ydintä, vaan se halutaan ulkoistaa yhteiskunnalle ja yksilöille.

Digikompassin tavoitteisiin ja toimenpide-ohjelmaan on nostettava erityisesti työelämässä jo olevien osaamisen varmistaminen ja työpaikkojen oma vastuu osaajista.

Tulevaisuuden palvelukokonaisuuksien kehittäminen ja erilaisiin turvallisuus- ja kyberhaasteisiin vastaaminen edellyttävät kykyä ottaa haltuun ja viedä eteenpäin digitalisaatiota ja tietoturva-asioita. Tämä koskee kaikkia organisaatioissa niin julkisella kuin yksityiselläkin sektorilla. Ei riitä, että organisaatiossa on yksi huippuosaaja (jonka tieto vanhenee nopeasti) tai homma on laitettu IT-osaston vastuulle, vaan osaamista ja sen jatkuvaa päivittämistä tarvitaan kaikissa tehtävissä työntekijöistä johtoon ja se on rakennettava sisälle osaksi normaalia työn arkea. Ehkä digikyvykkyysien lisääntyessä seurauksena saataisiin uutta vauhtia yritysten ICT-investointeihinkin.

3. Tavoitteet

Lausuntonne osaamisen osa-alueen osalta

Edellä jo kirjatun lisäksi: tässä tavoitteessa tulee korostaa erityisesti aikuisväestön ja nyt työelämässä olevien digiosaamisen kehittämistä ja päivittämistä sekä työelämälle tarpeellisten lyhyiden oppimis-modulien, koulutushankkeiden yms. rakentamista osaksi työelämän arkea ja tehtäväkokonaisuuksien uudistamista.

Tähän tavoitteeseen liittyvät strategiset tavoitteet ja avaintulokset on nyt ilmaistu hyvin heikosti, jos ollenkaan.

Lausuntonne infrastruktuurit-osa-alueen osalta

-

Lausuntonne yritykset-osa-alueen osalta

Nyt tavoitteissa keskitytään pitkälti lähinnä teollisuuden yritysten bisnesmahdollisuuksien edistämiseen ja esimerkiksi palveluyritysten, kuntien ja hyvinvointialueiden digikehitys jää digivision tavoitteiden ulkopuolelle.

Edellä jo kirjatun lisäksi tässä tavoitteessa on korostettava osaamattomuuden kielteisiä seurauksia, eli työntekijöiden ja koko johdon digikyvykkyuden selkeää parantamista.

Digikyvykkyys-tavoitteeseen liittyvät strategiset tavoitteet ja avaintulokset on nyt ilmaistu hyvin heikosti, jos ollenkaan.

Ilmastohaasteisiin vastaamisen strategiaan tavoitteisiin ja avaintuloksiin on tarpeen lisätä kierrätettävyys ja energiatehokkuus. Tämä on tärkeä tavoite ja ohjauksen välinen julkiselle sektorille.

Lausuntonne julkisten palveluiden osa-alueen osalta

Suurimpina esteinä digipalvelujen käytölle on varsinaisten asiointipalvelujen vaikeakäyttöisyys. Osa käyttäjistä on toisaalta edelleen digitaalisten palvelujen mahdollisuuksien ulkopuolella. Yhtä tärkeää kuin yleinen kaikille kansalaisille tarkoitettu palvelu, on edistää esimerkiksi toimintarajoitteisten kuluttajien digitaalisen identiteetin saanti- ja käyttömahdollisuuksia.

Olennaista on varmistaa, että julkisten palvelujen digitalisoinnissa on tarjolla kattavasti myös vaihtoehtoisia palvelukanavia, joiden avulla asiointi voidaan tehdä henkilökohtaisesti. Henkilökohtaisen palvelun tarvetta ei saa aliarvioida, vaan suunnittelussa on oltava alusta lähtien mukana realistinen kuva erilaisista asiakasryhmistä ja heidän palvelutarpeistaan.

Henkilökohtainen palvelu on rakennettava alusta lähtien sisälle kaikkiin digitaalista asiakkuutta tavoitteleviin palvelukonsepteihin, jotta vältytään asiakkaille oikeanlaisen palvelumallin puutteesta johtuvista hankaluuksista ja lisäkustannuksista.

Erilaisten omadata-järjestelmien käyttö valtion ja kuntien viranomaispalveluissa olisi hyvä askel eteenpäin sujuvan palvelun kehittämisessä. Se kuitenkin edellyttää valmista lainsäädäntöä ennen kuin järjestelmä lanseerataan kansalaisten käyttöön. Järjestelmän onnistunut lanseeraus edellyttää riittävän isoja, kattavia ja ajallisesti pitkäjänteisiä koulutus- ja tiedotuskampanjoita niin kansalaisille, että viranomaisille itselleen.

Ilmastohaasteisiin vastaamisen strategiaan tavoitteisiin ja avaintuloksiin on tarpeen lisätä kierrätettävyys ja energiatehokkuus. Tämä on tärkeä tavoite ja ohjauksen välinen julkiselle sektorille.

4. Avaintulokset

Lausuntonne osaamisen osa-alueen osalta

Digikompassi-esityksestä on jäänyt pois toteutumisen kannalta olennainen asia, eli kaikkien julkisissa viranomaispalveluissa olevien täydennyskouluttaminen uudenaikaiseen toimintatapaan, tietoturvaan ja suojaan, kansalaisten oikeudet hallita omia tietojaan, sekä henkilökohtaisen palvelun osaaminen ja sen järjestäminen yhdessä uusien digipalvelujärjestelmien ja välineiden lanseerauksien kanssa.

Keinoja osaamisen merkityksestä hankkeiden onnistumiseksi ei tuoda esille, vaikka tämän pohdinnan pitäisi olla mukana suunnittelussa jo alusta alkaen. Digitalisaation vaikutuksen organisaatioon ja henkilöstöön todetaan henkilölukujen osalta ja tehokkuuden ja tuottavuuden nousuna, mutta keinoja varmistaa työntekijöiden osaaminen ei pohdita. Säästöt eivät voi olla digikompassi-hankkeen tavoite.

Toimenpidesuunnitelmia tarvitaan muun muassa valtion viranomaispalveluissa sekä kuntien ja hyvinvointialueiden palveluissa olevien kaikkien henkilöstöryhmien kouluttamiseen osana työtä, sekä toiminnan muutoksista johtuvien työtapojen ja menettelyiden johtamiseen ja organisointiin. Katso myös jo edellä osaamisesta kirjatut näkemykset.

Lausuntonne infrastruktuurit-osa-alueen osalta

-

Lausuntonne yritykset-osa-alueen osalta

Nyt tavoitteissa ja avaintuloksissa keskitytään pitkälti lähinnä teollisuuden yritysten bisnesmahdollisuuksien edistämiseen ja esimerkiksi palveluyritysten, kuntien ja hyvinvointialueiden digikehitys jää digivision tavoitteiden ulkopuolelle.

Lausuntonne julkisten palveluiden osa-alueen osalta

Digitaalisten palveluiden luotettavuus tarkoittaa vahvaa järjestelmän kehityksen ja seurannan eettisyyttä, ”valmista” tuotetta (ei harjoittelukappaleita!), sekä vahvaa tietosuojaa ja -turvaa. Luotettavuuteen kuuluu itseisarvoisesti järjestelmän valvonta, nopea huolto ja edelleen kehittäminen. Eryityisesti verovaroin kehitetyn julkisen palvelun järjestelmän pitää olla julkisesti valvottu ja sen toiminnasta pitää löytyä selkeät vastuutahot. Tämä koskee sekä valtion että kuntien ja hyvinvointialueiden digipalveluita.

Digikompassi-hankkeen osaamiseen liittyvien tavoitteiden varmistamiseksi eivät riitä pelkät viestinnälliset tai hallinnolliset keinot, vaan heti suunnittelun alusta lähtien on tehtävä toimenpidesuunnitelma henkilökohtaisen tukipalvelun järjestämiseksi, tarvittavien digiasioinnin välineiden saatavuuden varmistamiseksi sekä vaihtoehtoisten tunnistustapojen rakentamiseksi. Tämän lisäksi on huolehdittava käyttäjien koulutuksesta uusien teknologioiden ja digivälineiden käyttöön sekä kattavasta ja selkeästä viestinnästä, mukaan lukien ongelmatilanteiden ratkaisumallit.

Katso myös jo edellä julkisista digipalveluista kirjatut näkemykset.

5. Mittarit

Lausuntonne osaamisen osa-alueen osalta

-

Lausuntonne infrastruktuurit-osa-alueen osalta

-

Lausuntonne yritykset-osa-alueen osalta

-
Lausuntonne julkisten palveluiden osa-alueen osalta

-
6. Tuloksellisuuden seuranta ja yhteiskunnallisten vaikutusten arviointi

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

-
7. Muut huomiot digikompassiluonnoksesta

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Digikompassin keskeisin tehtävä on löytää ja näyttää suunta, jota kohden Suomen hallitus pyrkii ja haluaa kannustaa niin teollisuus- kuin palveluyrityksiä, kunta-alaa ja järjestöjä mukaan. Luonnoksessa jää epäselväksi, miten digikompassi-hanke jatkuu hallitusvaihdoksen jälkeen.

Tärkeää on, että Suomen digikompassin teemoitus noudattaa EU:n vastaavan valmistelun teemoitusta, jotta Suomi voi tukea Euroopan digitalisaation kehittymistä omilla toimenpiteillään. Teemojen karsinnan ja fokusoinnin jälkeen on laadittavat vertailukelpoiset mittarit konkreettisen toimenpiteiden seurannalle.

Digikompassin johdannossa mainitaan, että digikompassin laatiminen ja päivittäminen tehdään tiiviissä yhteistyössä sidosryhmien kanssa. Tästä ei kuitenkaan ole esitetty mitään konkreettista suunnitelmaa, ja sidosryhmien koostumus jää epäselväksi. Ministeriryhmä ja eri ministeriöiden asiantuntijoista rakentuva virtuaalinen digitoimisto ovat hyvä askel oikeaan suuntaan, mutta toimien vaikuttavuus vaatii rinnalle sitoutumista toimeenpanoon ja seurantaa nykyistä laajemmin ja useammilta ministeriöiltä, sekä erityisesti kansalaisyhteiskunnan ja käyttäjien (asiakkaat ja työntekijät) vahvan tuen. Muutoin digikompassin päivitys ja edelleen kehittäminen jäävät hallinnolliseksi harjoitukseksi, ei koko Suomen hankkeeksi.

Lausunnon liitteenä on työelämäjärjestöjen yhteinen keskustelualoite digitalisaatiosta työelämässä:
<https://www.sttk.fi/2022/03/24/tyoelaman-jarjestoilta-yhteinen-keskustelualoite-digitalisaation-vaikutuksista-tyopaikoilla/>

Gylling Päivi
STTK ry. - Leila Kurki (vastuuvalmistelija)